

Ірина Макарова, *старший викладач*
кафедри економіки підприємств
Олена Ліпанова, *старший викладач*
кафедри економіки підприємств
Бердянського державного педагогічного університету

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджується проблема відсутності фінансових ресурсів для розвитку малого бізнесу в харчовій промисловості, які впливають на інвестиційний розвиток підприємства.

Постановка проблеми. Входження харчової промисловості, особливо галузей, що здійснюють переробку сільськогосподарської сировини, в ринкові реформи, було пов'язано зі значними труднощами: відсутністю фінансування, кредитування й інвестування підприємств за рахунок державних коштів, зростанням цін на енергоносії, розривом традиційних економічних зв'язків із партнерами колишніх радянських республік, унаслідок припинення державної підтримки також внаслідок особливостей окремих підгалузей: виробництв, що були викликані переважно відсутністю сировини та переповненням вітчизняної, ринку імпортованої харчової продукції. Водночас на сьогодні харчова промисловість входить у п'ятірку підгалузей, у яких подолання кризових явищ та відновлення обсягів виробництва відбувається найшвидшими темпами. Так, протягом останніх трьох років галузь мала позитивний приріст обсягів виробництва продукції, і якщо в цілому по промисловості цей показник дорівнював – 10%, то середньорічні темпи приросту обсягів виробництва продукції харчової промисловості становив – 16%. Наприклад, згідно з даними Держкомстату України, реальний приріст харчової промисловості становив у 2003 році – 16%, тоді як у цілому по промисловості – 20%. За даним показником харчова промисловість України займає четверте місце після машинобудування, целюлозно-паперової та поліграфічної промисловості і виробництва деревини. Щодо харчової промисловості Запорізької області, то її частка в загальній сумі продукції галузі у продукції галузі України досить незначна – 0,7%. Хоча в структурі промисловості регіону частка продукції харчової промисловості становить третину – 38,9% в структурі продукції галузі промисловості області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Невід'ємною складовою ринкового реформування харчової промисловості є реформування відносин власності, становлення і розвиток різних форм господарювання. У цьому плані розвиток підприємництва та малого бізнесу і харчової промисловості має особливе значення і потребує поглибленого наукового дослідження, що має здійснюватись за наступними напрямками: визначення ролі і значення малого бізнесу та підприємництва для сучасної. стану розвитку харчової промисловості; здійснення оцінки ефективності діяльності малих підприємств харчової промисловості; визначення проблем функціонування підприємництва та малого бізнесу в харчовій промисловості шляхів їх подолання та перспективних напрямів розвитку. Проблеми розвитку малого бізнесу в харчовій промисловості досліджувались у працях С.М. Аржевітіна, П.П. Борщевського, Л.В. Дейнеко, Д.Ф. Крисанова М.П. Сичевського, В.М. Трегобчука, однак ці роботи присвячені висвітленню згаданих проблем на рівні держави, тоді як регіональні аспекти розвитку підприємництва в галузі лишаються маловивченими.

Мета статті. Дослідити роль та значення малих підприємств у сучасному розвитку харчової промисловості Запорізької області. Визначити найважливіші важелі фінансової підтримки малого бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи роль та значення малих підприємств у сучасному розвитку харчової промисловості Запорізької області, слід відзначити, що вони зумовлюються, по-перше, роллю і значенням підприємництва та малою бізнесу в становленні, функціонуванні ринкового механізму господарювання взагалі, а по-друге,

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

специфічними особливостями галузей та виробництв харчової промисловості.

Роль малих підприємств у ринковій економіці визначається їх здатність гнучко та швидко реагувати на зміни в ринковій кон'юнктурі, забезпечувавши розвиток конкурентних відносин, сприяти зменшенню соціальної напруги шляхом створення додаткових робочих місць, більш раціонального використання трудових ресурсів. Харчова промисловість як галузь з високими темпами обертання обігових коштів та швидкими темпами окупності капітальних вкладень є привабливою для підприємницької діяльності, а специфіка організації технологічних процесів забезпечує можливість організації випуску продукції малими підприємствами (особливо це стосується виробництва хлібобулочної продукції, кондитерських виробів, ковбас, копченостей, морозива та ін.), крім того, створення малих підприємств не вимагає значних витрат на створення виробничої і соціальної інфраструктури, що особливо важливо в умовах дефіциту власних фінансових ресурсів і відсутності державного фінансування галузі [4].

У 2003 році в харчовій галузі Запорізької області функціонувало 328 підприємств, з них 146 або 44,5 % малі. Малі підприємства переважають у таких підгалузях харчової промисловості Запорізької області: м'ясна, виробництво молочних продуктів та хлібобулочних виробів, виробництво жирів та кондитерських виробів.

Як і в інших регіонах України, в Запорізькій області простежується тенденція до браку на регіональному ринку продуктів харчування місцевого виробництва, а також до незадоволення вимог раціонального харчування згідно з нормами споживання.

В останні роки в українській політиці та економіці намітилися позитивні тенденції до покращення загального середовища діяльності підприємництва. Проте наявні і негативні явища, які стримують розвиток та позитивні процеси і такі, що створюють нові труднощі. До їх числа насамперед необхідно віднести неефективність державної політики стосовно малого підприємництва, що виражається у відсутності ресурсної підтримки малого бізнесу, недостатності фінансово-кредитних та майнових ресурсів.

Однією з основних проблем, з якими стикаються малі підприємства, які працюють в галузі харчової промисловості, є відсутність реальних можливостей в отриманні підприємцями необхідної інформації щодо широкого спектру життєво важливих питань, зокрема:

- нормативно-правових актів, що регламентують

порядок і умови діяльності суб'єктів малого підприємництва, а також повноважень контролюючих органів;

- про стан ринку та конкуренції, ресурсів (в тому числі сировинних), необхідних для діяльності малих підприємств;

- про державне майно, що здається в оренду, а також таке, що виставляється на продаж;

- про державне замовлення та умови проведення конкурсів.

Також однією з найвагоміших перепон на шляху розвитку малого бізнесу в харчовій промисловості є відсутність фінансових ресурсів для інвестиційного розвитку, а значить і сповільнений розвиток інвестиційних процесів, які є рушійною силою економічного зростання.

Найважливіші важелі фінансової підтримки малого бізнесу харчової промисловості можна поділити на прямі і непрямі методи.

Механізм прямих заходів включає такі основні форми фінансової підтримки малого бізнесу, як: надання позик, формування фондів розвитку, створення спеціалізованих фінансових установ [3].

До основних форм непрямой фінансової підтримки можна віднести податкові знижки, повне або часткове звільнення від сплати окремих податків.

Основні механізми, що створюють умови для фінансової підтримки суб'єктів малого бізнесу, включають:

- наявність достатніх обсягів позичкового капіталу;

- інфраструктуру суб'єктів, що здійснюють фінансову підтримку;

- прийнятні умови співпраці.

Однією з основних форм фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу кредитування малих підприємств.

Проте у сфері кредитування малого бізнесу існує ряд проблем. По-перше у сфері кредитування великого бізнесу необхідне вдосконалення захисту прав кредиторів. По-друге, малому бізнесу важко отримати банківський кредит тому, що підприємцям складно надати адекватне ліквідне забезпечення кредиту. По-третє, кредитування малих підприємств вимагає зі сторони банків значних трудових затрат, питома частка операційних затрат банків на одиницю, кредитних вкладень при кредитуванні малого бізнесу є вищою, ніж аналогічних вкладень при кредитуванні великого бізнесу.

Аналіз цільовою використання кредитів засвідчує наявність помітних зусиль малих підприємств розширювати чи модернізувати своє виробництво. Кредити також використовуються на виплату заробітної плати, погашення заборгованості перед постачальниками,

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

бюджетами різного роду і менше на операції, пов'язані зі збутом продукції. Кредитуванню виробничих потреб, пов'язаних з модернізацією підприємства, банки надають певну перевагу, а щодо операцій на погашення заборгованості, виплату заробітної плати, то у цих випадках банки створюють більше перешкод.

Треба зазначити, що у більшості проектів малого та середнього бізнесу, які носять інвестиційний характер, значна частина кредитних ресурсів, що залучаються, використовується для придбання машин, обладнання, будівель та приміщень.

Упровадження і розвиток операцій фінансового лізингу дозволяє суттєво полегшити подолання вказаних труднощів. Лізинг вигідно відрізняється від прямого кредитування для купівлі обладнання своєю економічною ефективністю та цільовою спрямованістю. Однією з найбільш важливих переваг усіх форм лізингових операцій для малих підприємств є значно менші вимоги для забезпечення угоди в порівнянні з комерційними кредитами. Використання механізмів лізингу дозволяє зацікавити інвесторів вкладати кошти у сферу виробництва внаслідок більш високого ризику кредитування лізингової компанії, ніж кожного конкретного підприємства окремо. Проте насамперед необхідно усунути ряд існуючих суперечностей у чинному законодавстві стосовно фінансового лізингу, і, по-друге, для розвитку лізингового механізму у сфері малого підприємництва забезпечити сприяння спеціалізованих структур, що надають у лізинг майно, але використовується чи використовується нерационально (в тому числі майно підприємств банкрутів) [1].

У період сильних бюджетних обмежень важливий розвиток таких непрямих форм сприяння, як виступ держави гарантом з інвестиційних кредитів, отриманих суб'єктами малого підприємництва від кредитних організацій на комерційній основі. Поєднуючи свої зусилля з банківською системою та системою взаємної поруки, держава може збільшити ефект важеля того обсягу фінансування, що виділяється. Таким чином держава спонукає банки і лізингові компанії надавати фінансування малим підприємствам, частково гарантуючи ці інвестиції на базі створення регіональної мережі гарантійних резервів, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів. У цих партнерських відносинах між державою і банками державна підтримка відіграє стимулюючу роль, проте не підміняє собою банківську систему і, як свідчить досвід економічно розвинутих держав, розподіл кредитних ризиків між банками державою є

найбільш дієвим механізмом забезпечення доступу підприємців до кредитних ресурсів.

Іншим фінансовим механізмом підтримки малого бізнесу є залучення венчурного капіталу. Венчурний капітал – відносно новий інструмент фінансування. Постачальник позикового капіталу стає співвласником компанії, в яку інвестуються кошти. Венчурне фінансування повинно бути у сфері інноваційних розробок і високих технологій. Для розвитку цього механізму необхідне створення спеціальних венчурних фондів та активізація роботи технопарків, бізнес-інкубаторів і бізнес-центрів, що займаються відбором, експертизою та просуванням на ринок інвестиційних проектів для малих підприємств.

Ефективним механізмом є розвиток системи мікрокредитування. Мета мікрокредитування полягає у створенні високодинамічної та ефективної системи фінансування малих підприємств з метою додаткового стимулювання виробництва і розподілу товарів й послуг, а також для надання допомоги підприємцям-початківцям у набутті досвіду отримання прибутку та накопичення капіталу. Мікрокредитування є гнучкою формою класичного банківського кредиту, що дозволяє без перешкод розпочати бізнес без наявного стартового капіталу та кредитної історії. Програми мікрокредитування найбільш популярні в державних і регіональних фондах підтримки малого підприємництва, які відповідно до діючого законодавства надають суб'єктам малого підприємництва кредити без отримання банківської ліцензії.

Ще одним механізмом підтримки малого бізнесу є субсидування відсоткової ставки за банківськими кредитами, що передбачає кредитування суб'єктів малого підприємництва на пільговій основі з компенсацією різниці частини відсоткових ставок за рахунок бюджетних фондів через систему фондів підтримки суб'єктів малого підприємництва. Проте необхідно відзначити, що цей механізм вимагає залучення значних бюджетних коштів, і тому повинен використовуватись обачно для підтримки певних проектів, критерії відбору яких необхідно чітко визначити та обґрунтувати. Цей механізм пов'язаний з механізмом гарантування кредитних ставок.

Незважаючи на систему фінансово-кредитної підтримки необхідно проводити в державі політику створення умов для самофінансування малого бізнесу. Звичайно, система регулювання умов інвестиційної діяльності не є стабільною і коригується залежно від економічної політики держави у кожен конкретний період. Зараз такими важливими для економіки взагалі та малого бізнесу зокрема є:

ЦЕНТРИ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НА ШЛЯХУ ГІДНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ

1. Формування амортизаційної політики, спрямованої на створення власних інвестиційних ресурсів.

2. Закріплення та вдосконалення існуючої спрощеної системи оподаткування для малих підприємств з диференціацією суб'єктів та об'єктів оподаткування.

3. Політика ціноутворення з акцентом на оцінці відтворювальної вартості робочої сили.

4. Зменшення податкового тиску на доходи.

5. Реалізація регіонального потенціалу ресурсів з урахуванням природного розміщення продуктивних сил.

6. Формування місцевої політики самоврядування з набором нормативно правових актів, що регулюють розвиток підприємницької діяльності з урахуванням специфіки регіону та харчової промисловості.

Висновки. Сьогодні можна констатувати позитивні результати системи фінансового механізму регулювання розвитку малих підприємств харчової промисловості поступово зростає виробництво харчової продукції, зовнішньоторговельний оборот продукції харчової

промисловості та інвестиційна привабливість харчової промисловості для нерезидентів, під особливим контролем знаходиться цінова ситуація на регіональному ринку, а також, що особливо важливо, спостерігається активність дій установ і органів влади, що підтримують діяльність харчової промисловості, зокрема малих підприємств галузі.

1. Бак Р.О. *Розвиток малого підприємництва в Україні та його фінансова підтримка* // *Фінанси України*. – 2000. – №11. – С. 131 – 133.

2. Корейко В. *Про забезпечення прискореного розвитку економіки України* // *Економіка України* – 2005. – №8 – С.20 – 30.

3. Купченко І.М. *Фінансовий механізм сприяння розвитку малого підприємництва* // *Фінансова Україна*. – 2003. – №5. – С. 65 – 69.

4. Сівков В.С. *Розвиток і розміщення малого підприємництва*. – К.: УАДУ, 2002. – 124 с.

5. Чухно А. *Нова економічна політика (теоретико-методологічні засади)* // *Економіка України* – 2005. – №6. – С. 4 – 10.

Ірина Верховод, асистент

кафедри економіки й менеджменту

Мелітопольського державного педагогічного університету

ЦЕНТРИ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ НА ШЛЯХУ ГІДНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНВАЛІДІВ

У статті досліджується функціонування центрів професійної реабілітації інвалідів, їх значення у повноцінній інтеграції осіб з обмеженими фізичними можливостями в соціальне середовище. Розглядаються проблеми підготовки інвалідів у реабілітаційних закладах з метою їх подальшого працевлаштування і зайнятості. Запропоновані шляхи вдосконалення механізму державного регулювання й підвищення ефективності управління системою професійної реабілітації інвалідів.

Постановка проблеми. Проблема державного регулювання та реалізації програм професійної реабілітації та зайнятості інвалідів набула особливої гостроти, оскільки в сучасних соціально-економічних умовах відсутність в інваліда професійної підготовки або неадекватність її рівня потребам ринку праці зменшує його шанси на працевлаштування і, як наслідок, на активне соціальне життя.

У 1993 році Генеральною Асамблеєю ООН прийняті Стандарти правила щодо забезпечення рівних можливостей для інвалідів. Основними цілями в цьому документі проголошуються попередження інвалідності і реабілітація інвалідів.

Реабілітація визначається як досягнення інвалідами оптимального фізичного, психологічного і соціального рівня діяльності, а також забезпечення рівних можливостей. Це означає “процес, завдяки якому різні системи суспільства і навколишнього середовища, такі, як обслуговування, трудова діяльність, інформація, стають доступними всім, особливо інвалідам” [4].

У 1999 році на Асамблеї міжнародної реабілітації в Лондоні прийнята Хартія третього тисячоліття, що визначає прагнення створити “світ з рівними можливостями для інвалідів і забезпечити повноцінне залучення цієї категорії населення в усі сфери життя суспільства” [6, 54].